

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร

จังหวัดหนองคาย

A Guideline for Applying The Four Paths of Accomplishment in Managing The Learning For Child Center of Phangpittayacom School, Banphang Sub-District, Sakhrai District, Nongkai Province

พระอธิการวันฉัตรธรรม เวปุลโล (ชัยรัตน์)

Phra Athikarn Wannuwat Waypunlow (Chairat)

วัดดงตุม

Dongtum Temple, Thailand

Corresponding Author E-mail: phrawannuwat237@gmail.com

Retrieved: August 8, 2021; Revised: September 13, 2021; Accepted: September 20, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย และ 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระบวนการกิจกรรมกลุ่มช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหว มุ่งเน้นให้กล้าแสดงออกทางความคิดของผู้เรียน และเนื้อหาควบคู่กันไปกับการจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้นสอดคล้องกับวัยพัฒนาตนระดับวุฒิภาวะ และความต้องการของนักเรียน หลักอิทธิบาท 4 ว่าด้วยการครองตน ครองคนและครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย

คำสำคัญ : หลักธรรมอิทธิบาท 4, หลักการและวิธีการ, นักเรียนโรงเรียนฝางพิทยาคม

Abstract

The purposes of this research were; 1) to study the principle of the Four Paths of Accomplishment in Theravada Buddhism 2) to study the present state in managing the learning of the students in the Secondary School in the level of Matthayom 3 in Phangpittayakom School, Banphang Sub-district, Sakhal District, Nongkhai Province and 3) to study the application of the Four Paths of Accomplishment in managing the learning of Phangpittayakom School, Banphang Sub-District, Sakhal District, Nongkhai Province. This research was the qualitative research by analyzing the data from Tipitaka, Buddhist academic documents, related researches and the data from the interview, and then to propose the results of research by the descriptive analysis.

A result of this study was found in the following aspects, The applicative process of the principle of the Four Paths of Accomplishment for managing the learning that holds the learners as the center of the group activities assisting for solution of limitation of the moral contexts that are rather the abstracts to be interesting learning by creating the learning atmosphere that changes to emphasize the courageousness for the learners' conceptual expression and contexts together with the learning and teaching procedures that aim at the learners' physical, intellectual, emotional participation and mostly the relationship by using some activities and medias for teaching such as the imitative situation, imitative roles, and typical cases etc. All these enhance the moral learning to be the interesting material objects agreeable with the self-development in accordance with the maturity and the learners' requirements. The Four Paths of Accomplishment referring to the self-control, personnel control and work-control are the virtue leading to the complement of the target results.

Keywords: The Four Paths of Accomplishment, The Principles, Center child of Phangpittayacom

บทนำ

ในปัจจุบันสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤตและปัญหามากมาย เช่น ปัญหาวิกฤตวัฒนธรรม และวิกฤตทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 ระบุปัญหาสังคมที่มีความเด่นชัด คือ ปัญหาความเสื่อมถอยของเอกลักษณ์วัฒนธรรม คานิยมความเป็น ไทยและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน เพราะหลายสิบปีที่ผ่านมา เราปล่อยให้กระบวนการศึกษาของชาติเป็นไปตามบุญตามกรรมจนสร้างความสั่นคลอนให้กับสถาบันต่าง ๆ ของชาติในทุก ๆ ด้าน แต่ถ้ามองกันให้ลึกซึ้งถึงที่มาแห่งปัญหาอันที่จริงมักเกิดมาจากคน คนคือวิกฤตของสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิรูปการศึกษาด้านคนเสียใหม่ คือ ให้มีคุณภาพมีภูมิปัญญาและคุณธรรมอยู่ในตัวเอง เพราะว่าการศึกษา

ของไทยในอดีตไม่ได้นำเอาพุทธ ธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมมาเป็นแกนในการจัด การศึกษา ทำให้ พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น และผลจากการจัด การศึกษาที่ผ่านมา การศึกษาไทยนั้นไม่ว่าจะประเมินโดยหน่วยงานใดนอกจากจะไม่เป็นที่น่าพอใจแล้วเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาไทยไม่ได้สอนให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ ริเริ่มสร้างสรรค์ และปฏิบัติจริง อีกทั้งหย่อนยานเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม การศึกษาไทยจึงอยู่ในภาวะวิกฤต ทางคุณภาพอย่างหนัก ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนในอดีตที่ กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้มีวิชา จรรยา เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้น เมื่อ พ.ศ. 2445 โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อกล่อม เกลานิสัยใจคอกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น จนถึง พ.ศ. 2475 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจรรยาก็ ขยายเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ถึงแม้ในเวลาต่อมาจะเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและ จริยธรรมขึ้นอีก แต่ปัญหาเยาวชนด้านศีลธรรมก็ยังมีมากขึ้น (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) จากการประเมินสถานะคนและสังคมไทยประกอบกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) ปัญหานักเรียนขาดระเบียบวินัยและย่อหย่อนในด้านจริยธรรมการแต่งกายไม่เรียบร้อยตการทะเลาะวิวาทและการติดยาเสพติดให้โทษอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ทั้งยังขาดการเอาใจใส่ดูแลและให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนจากผู้ปกครอง ครูอาจารย์ผู้ที่มีความเข้าใจทางจริยธรรมเท่าที่ควร

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยนั้นพระสงฆ์สาวกนับว่า เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญเพราะพระสงฆ์เป็นสวณหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็น องค์ประกอบหนึ่งของหลักการศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เป็นต้น และในฐานะที่ พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและจากการที่พระสงฆ์ เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติชอบทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์ และเสียสละเพื่อผู้อื่นต่างยอมรับนับถือ และยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ โดยเฉพาะประชาชนไทยสวณใหญ่ประมาณร้อยละ 95 นับถือพระพุทธศาสนา ใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึด เหนี่ยวจิตใจ (ปราณี เกื้อทอง, 2545) และระยะเวลาที่ผ่านมาวัดและสถาบันสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นและมีบทบาทในการช่วยอบรมจิตใจของคนไทยให้สูงขึ้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ในอดีตการศึกษาของคนไทยนั้นปรัชญา และรากเหง้าเกิดจากวัดเพราะการศึกษาเกิดจากวัด คนสมัยก่อนให้พระสอนด้านศีลธรรมจรรยา และวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักเรียนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพ เพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรมทำให้ศีลธรรมจริยธรรมซึมซับเขาสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม การศึกษาจึงสมควรหันมาเน้นที่การพัฒนาจิตวิญญาณคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันเพื่อให้เขาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและพัฒนาตนเองและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (สมชาย เทพแสง, 2544)

พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักแห่งการบริหารจัดการ ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการ ทำงานอย่างมหาศาล อันสามารถที่จะให้งานนั้นบังเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ที่เรียกว่า อิทธิบาทธรรม (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น จิตตะ เอาใจฝกฝในสิ่งนั้นไม่วางธุระ วิมังสา หมั่นพิจารณาสอบสวนหาเหตุผลในสิ่งนั้นให้กระจ่างชัด อิทธิบาทธรรม ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นคุณเครื่อง หรือ เครื่องมือให้เกิดการบรรลุถึงผลของการจัดการเรียนการสอน ในการปฏิบัติงานเชิงพุทธ โดยที่ในการทำงานกิจการทุกอย่างนั้น หากประยุกต์หรือนำหลักธรรมคืออิทธิบาทธรรม 4 มาประสานให้เป็นเนื้องานเดียวกันย่อมทำให้งานหรือหน้าที่ ที่ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำอยู่นั้นมีคุณค่าขึ้นมาเช่น ในการปฏิบัติธรรมก็ดี ในการเล่าเรียนศึกษา หรือประกอบกิจการ งานอื่นใดก็ดี เมื่อต้องการสมาธิ เพื่อให้กิจที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างใดผลดีก็พึงปลูกเร้าและชักจูงอิทธิบาทธรรม 4 อย่างนี้ ให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่น นำขึ้นสักขะหนึ่ง แล้ว สมาธิความสุขสบายใจ และการทำงานที่ได้ผล ก็เป็นอันหวังได้เป็นอย่างดีมากกว่าจะเกิดมีตามมาเองพรอมกันนั้น การฝึกสมาธิ หรือ การปฏิบัติธรรมส่วนหนึ่งก็จะเกิดมีขึ้นในห้องเรียนในบ้าน ในทุ่งนา ในการทำงาน และในสถานที่ ทุก ๆ แห่ง (พระธรรมปิฎก, 2546)

หลักอิทธิบาท 4 หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่ง ผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรัก จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 2) วิริยะ ความเพียร คือ ความ ขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้ง 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจฝกฝไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แกสิ่งที่ทำ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ ความหมั่นไซ่ ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงเป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

โรงเรียนฝางพิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนประจำตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย มีการจัดการเรียนการสอนตามระบบกระทรวงศึกษาธิการกำหนด มีวิสัยทัศน์มุ่งเน้นให้นักเรียน มีวิชาความรู้คู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำไปพัฒนาตนเองให้ตนเองประสบผลทางการเรียนและการสอน ให้นักเรียนอยู่ในสังคมอยู่อย่างมีความสุข และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ผลการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนในปีที่ผ่านมา นักเรียนมีผลการเรียนของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์การประเมินเป็นที่ไม่พึงพอใจ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ที่เกิดกับตัวผู้เรียนและสถานศึกษาสาเหตุของการเรียนการสอนอาจมีปัจจัยหลายที่เข้ามาเกี่ยวข้องของทั้งตัวผู้เรียนและครูผู้สอน ปัจจัย ภายนอกอื่นอย่างการเข้ามากระแสนักเรียนโซเชียล อินเทอร์เน็ต ส่งผลให้นักเรียนขาดการใฝ่รู้ในการ เรียนขาดการใฝ่ใสในการเรียนของตนเอง ปัญหาทางครอบครัว ปัญหาสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัย ขาดคุณธรรมจริยธรรม ทั้งหมดล้วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนของนักเรียน

ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจ ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เป็นพื้นฐานของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องนำเอา

หลักธรรมสอดแทรกมาประยุกต์ใช้เขาไปในกระบวนการเรียนการสอนที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนประสบผลสำเร็จ ให้เกิดการพัฒนาผลทางด้านการเรียนของตน ที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพอันประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอน ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นวิธีค้นหาความจริงจากเหตุการณ์ และสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ตามสภาพความเป็นจริง โดยพยายามวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์กับสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ (Insight) โดยมีการศึกษาเบื้องต้น (Primary Research) และลงภาคสนาม มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือ พระไตรปิฎกของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พุทธศักราช 2539 ประกอบไปด้วย คัมภีร์พระไตรปิฎก พระสูตรตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก ปกรณวิเสส อรรถกถาพระวินัยปิฎก อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก อรรถกถापกรณวิเสส

2. รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แหล่งข้อมูล หนังสือ รวบรวมเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความจากวารสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักการแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เช่น หลักการบริหารบุคลากรตามหลักอิทธิบาท 4 หลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท 4 หลักการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีความสัมพันธ์เชื่อมโยง ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อก่อให้เกิดกรอบแนวความคิดและแนวทางในการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. เรียบเรียงข้อมูล ได้แก่การนำเอาข้อมูลทั้งสามส่วนที่ค้นคว้าได้จากข้อมูลปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2539 และอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ และเอกสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการวิจัย นำมาเรียบเรียงให้เป็นไปตามลำดับชั้นของวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อที่ตั้งไว้เพื่อทำการวิจัยในครั้งนี้ การลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นให้เกิดศักยภาพในการบริหารในสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนฝางพิทยาคม ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดการเรียนการสอน และข้อมูลการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม มาทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วจำแนกเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย แล้วทำการสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัยภาคสนาม เป็นขั้นตอนเก็บข้อมูล โดยการเลือกจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 32 รูป/คน ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อที่จะได้คำตอบจากคำถามที่หลากหลายองค์ความรู้ ของผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวทางการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบการสัมภาษณ์ปลายเปิดเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา 2) นำแบบสัมภาษณ์ที่แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 3) นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ 5 รูป/คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ 4) นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และ 5) นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการวิจัยเมื่อได้แบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ก็จะใช้แบบสัมภาษณ์ในการลงพื้นที่การวิจัย โดยการใช้เครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์ คือ หนังสือขออนุญาตในการสัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยฯ เป็นผู้ออกให้ เพื่อให้ผู้ที่ให้ข้อมูลยินยอมให้สัมภาษณ์ เช่น การถ่ายภาพนิ่ง การบันทึกวีดีโอ การบันทึกเสียง เป็นต้น ก็จะมีเครื่องมือ คือ กล้องบันทึกภาพ โทรศัพท์ เครื่องบันทึกเสียง ประกอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) ผู้วิจัยขอหนังสือขออนุญาตวิเคราะห์ในการทำวิจัยจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เพื่อลงพื้นที่ของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย 2) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 ฉบับ โดยการบันทึกภาพ บันทึกวีดีโอ และบันทึกเสียง และรับคืนมาด้วยตนเอง และ 3) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาแล้ว ทำการรวมทั้งข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ได้บันทึกจากการ บันทึกเสียง และวีดีโอ จำนวน 32 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำมารวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ

การวิเคราะห์ข้อมูล 1) นำข้อมูลที่ได้จากการทำการสัมภาษณ์ที่เป็นเอกสารสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ ทำการจัดหมวดหมู่โดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยแบบออกเป็นประเด็นของการศึกษา เช่น ประเด็นที่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่ตรงกัน และแตกต่างกัน เป็นข้อมูลสารสนเทศ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม 2) นำประเด็นวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ของการวิจัยมาเป็นตัวกำหนดในการวิเคราะห์ข้อมูลให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ แต่ละด้านของการวิจัย 3) จำแนกองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในแต่ละบทตามลำดับ และจำแนกองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม มาสรุปเป็นองค์ความรู้ของการวิจัย เป็นประเด็นที่มีความสำคัญและตอบปัญหาของการวิจัย 4) สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำสาระสำคัญของการวิจัยมาสรุปโดยการพรรณนา 5) นำผลสรุปของการวิจัยมาสู่การอภิปรายผลการวิจัย

เพื่อที่จะได้เข้าใจการเชื่อมโยงรูปแบบของการวิจัย แนวคิดทฤษฎีของการวิจัย งานเขียนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์กันกับเรื่องที่ทำการศึกษาให้เกิดองค์ความรู้ของการวิจัยเพื่อที่จะได้นำไปใช้ให้เกิดผลประโยชน์ได้งายและครอบคลุมของการวิจัย 6) จัดทำข้อเสนอแนะของการวิจัยโดยแบบออกเป็นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ซึ่งอาจมีบางประเด็นที่ไม่สมบูรณ์ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อที่จะได้ศึกษาทำการวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

อิทธิบาท 4 บาทฐานแห่งความสำเร็จ หลักคุณธรรมซึ่งเป็นหลักสำคัญข้อหนึ่งได้มีการกำหนดรายละเอียดไว้ เป็นเป้าหมายสำคัญของการบริหารงานก็คือผลสัมฤทธิ์หรือความสำเร็จของงานซึ่ง ผกา สัตยธรรม กล่าวไว้ว่า “พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงอิทธิบาท 4 ว่าเป็นธรรมช่วยให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ถ้าใช้ อิทธิบาท 4 อย่างถูกต้องทางผลงานที่เกิดขึ้นย่อมจะมีประสิทธิภาพ”

สำหรับผู้บริหารโรงเรียน ใช้ในการบริหารการจัดการองค์การทำให้เกิดการสร้างความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในคุณธรรม เป็นปัจจัยเบื้องต้นในการทำงาน ทำให้งานประสบความสำเร็จได้ดี การใส่ใจการทำงานทำให้ทราบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ทำให้เกิดความรอบคอบ ปรับปรุงเข้าใจในการทำงานดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ ทำให้เห็นว่าหลักธรรมอิทธิบาท 4 เห็นควรจำเป็นอย่างยิ่ง เป็นหลักธรรมที่ดีทั้งครูและนักเรียนนำไปใช้ในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพได้

สำหรับพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การพัฒนาชุมชนเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจต่อประชาชนในประเด็นของการอยู่ดีกินดี แต่การพัฒนาตามหลักศาสนาที่มีข้อจำกัดในหลายประเด็น อันเนื่องมาจากปัญหาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นปัญหาของคฤหัสถ์และของพระสงฆ์ทำให้ชุมชนขาดการใช้หลักศาสนาที่ถูกต้องและที่ควรจะเป็นทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชุมชนกับวัดที่มีความผูกพันไม่แน่นแฟ้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและวัดจะกระทำร่วมกันก็เฉพาะกิจกรรมที่จำเป็นต้องกระทำสืบเนื่องกันมาเท่านั้นและที่สำคัญอีกสาเหตุหนึ่งก็คือพระสงฆ์ขาดการยอมรับและขาดศรัทธาจากประชาชนนอกจากนี้การบริหารงานของพระสงฆ์ซึ่งส่วนมากจะเกี่ยวกับประเด็นการเผยแผ่ศาสนา การให้การศึกษาอบรมเทศนาต่อประชาชนให้เข้าใจหลักศาสนาอย่างถ่องแท้

สำหรับครูสอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยให้นำเข้าสู่บทเรียนไปจนถึงเนื้อหาหรือหัวข้อที่สอนเพื่อให้ประสบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี ได้ศึกษาเรื่องการสอนแบบ Child Centered การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือผู้สอนจัดสภาพของการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหว ใช้ความคิด ย้ำความรู้สึกและฝึกสัมผัส กิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (active participation) รอบด้านคือ ด้านกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม อันจะผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีตาม โดยบทบาทมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นผู้เรียนต้องมีบทบาทมากกว่าผู้สอน ตัวบ่งชี้ของการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำหรับผู้ปกครอง ผู้ปกครองคือแหล่งทรัพยากรของโรงเรียนหากมีการจัดการและประสานงานที่เหมาะสมก็จะนำพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ออกมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุตรหลานและโรงเรียนอันเป็นที่รักของพ่อแม่ ผู้ปกครองทุกคน การนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ จึงเหมาะที่จะใช้ในการดูแลและให้การแนะนำแก่ลูกหลานในการแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว ให้มีใจรักในสิ่งที่ทำ มีความมุ่งมั่นทุ่มเท จดจ่อและรับผิดชอบในงาน ทบทวนในสิ่งต่างที่ได้ทำมา

สำหรับนักเรียน การที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จในชีวิตโดยปราศจากภัยใด ๆ ตามหลักพุทธศาสนานั้น ต้องอาศัยธรรมภาสิตที่ว่า ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน (อตตาทิ อตตโน นาโถ) การที่จะปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองนั้น ต้องอาศัยหลักธรรมที่ว่าด้วยทางหรือสิ่งช่วยนำทาง เพื่อความสำเร็จในชีวิตในการเรียน การจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดสภาพของการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหว ใช้ความคิด ใช้ความรู้สึกและฝึกสัมผัส กิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัว ใช้ควบคู่กับหลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นผู้เรียนต้องมีบทบาทมากกว่าผู้สอน มีการแบ่งกลุ่ม สอดคล้องกับ คมเพชร ฉัตรศุภกุลยัง กล่าวว่าลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่มจะมีระยะของการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มซึ่งลักษณะของการพัฒนาในแต่ละขั้นจะสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน

เมื่อจะกล่าวโดยสรุปแล้วได้ว่าแนวทางการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการนำหลักธรรมอิทธิบาท 4 มาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งแต่การเลือกและวางแผนสิ่งที่ตนจะทำ มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ ทำงานกลุ่มกับเพื่อนๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม สามารถพัฒนาประสบการณ์ของผู้เรียนทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม ผู้เรียนมีจิตสำนึกและ กตัญญู รู้คุณของบิดามารดาอยู่เสมอ ผู้เรียนสำนึกและกตัญญูรู้คุณของครูอาจารย์อยู่เสมอ นักเรียนเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับสภาพการเป็นนักเรียน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่เล่นการพนัน และไม่มั่วสุมอบายมุขทั้งปวง คิดและตระหนักเสมอว่าเป็น สิ่งที่ไม่ดี ผู้เรียนเพียรพยายาม ประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตระหนักใน จารีต ประเพณีและ วัฒนธรรมอันดีงามอยู่เสมอ มีความสุภาพอ่อนโยน มีสัมมาคารวะต่อบุคคลทั่วไปและปฏิบัติตน เหมาะสมตามวัย และสภาพแห่งตน แต่งกาย ถูกต้อง ตามระเบียบที่โรงเรียนกำหนด และมีความพอใจในการที่อยู่ใกฎและระเบียบวินัยของโรงเรียน เชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาท ของบิดาและ มารดาเสมอ พอใจในคำสั่งสอนของบิดามารดา เพียรพยายามทำความดีตามที่ท่านสั่ง ผู้เรียนเชื่อฟัง และปฏิบัติตนอยู่ในโอวาทของ ครู อาจารย์เสมอ พอใจในคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เพียรพยายามศึกษา คิดและไตร่ตรองตามที่ท่านสั่งสอน เมื่อมีผู้กล่าวตักเตือนเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ผู้เรียนจะยอมรับและปรับปรุงแก้ไขตัวเองเสมอ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 โรงเรียนผางพิทยาคม ตำบลบ้านผาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ด้านผู้บริหาร ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในโรงเรียนมี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตร ควรมีความรักในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร หมั่นประชุมวางแผนจัดการเรียนการสอนด้วยใจรักอยากให้เกิดผลสำเร็จ ควรจัดอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการการจัดทำหลักสูตร มีการดำเนินการตามแผนงานวิชาการด้วยความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ไม่คิดค้นจัดทำโครงการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร มีการกำกับติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอด้วยความเอาใจใส่ ร่วมกันสรุปและประเมินผลในการใช้หลักสูตร และนำผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรไปปรับปรุงใช้ในการบริหารงานวิชาการ 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ควรมีการจัดการเรียนการสอนด้วยใจรัก จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้อึดเพื่อต่อการเรียนการสอน สนับสนุนครูให้อำนาจในการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ และจัดกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาและวิเคราะห์ในการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรจัดผู้สอนที่มีความพอใจและความรักในการสอนเพื่ออบรมการทำสื่อการเรียนการสอน บำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพดีด้วยความอดทน มีความขยันอดทนในการนำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ จัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยความโปร่งใส สุจริต ตรวจสอบได้ และติดตามประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน 4) ด้านวัดผลและประเมินผล ควรมีความพอใจในการวัดผลและประเมินผลที่ได้ตามสภาพเป็นจริง หมั่นประชุมชี้แจงเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผล มีความขยันวางแผนการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนตลอดการปีการศึกษา สร้างเครื่องมือวัดผลโดยให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ด้วยความอดทน เอาใจใส่นำผลการวัดผลและประเมินผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และติดตามตรวจสอบการวัดและประเมินผลการศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ นางกัญญลักษณ์ จันทรวินุลย์

ด้านครูผู้สอน การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 โดยรวมทั้ง 4 ด้านและเป็นรายด้านในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนอกจากนี้ครูทุกคนเป็นพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อในหลักพุทธธรรม และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีแนวคิดในการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้อันเป็นเทคนิควิธีหนึ่งที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอนในเนื้อหาแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื่องจากอิทธิบาท 4 ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันได้แก่ด้านฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความชอบในการจัดกิจกรรมการสอน ซึ่งในด้านนี้เป็นด้านที่ครูประยุกต์ใช้ในการจัดการสอนในระดับมากที่สุด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลักษณะ สรวิวัฒน์

ด้านนักเรียน กิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียน ตามหลักอิทธิบาท 4 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ 1) ฉันทะ หมายถึง ความพอใจกับการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมายตั้งใจฟังครูสอนด้วยความเอาใจใส่ ตั้งใจทำงานที่ครูมอบหมาย รู้จักสร้างแรงกระตุ้นให้ตนเองหรือมีกำลังใจ มีความพอใจและมีความชอบใจในสิ่งที่เรียน 2) วิริยะ หมายถึง นักเรียนมีความเพียรพยายาม มีความมานะบากบั่นที่จะทำหน้าที่ของตน คือ มีความเพียรพยายามมีความตั้งใจเรียน ไม่ว่าวิชาที่เรียนจะมีความยากแต่ก็ย่อท้อต่อสิ่งที่เรียน มีความทุ่มเททั้ง กายและใจ 3) จิตตะ หมายถึง นักเรียนมีใจจดจ่อและเอาใจใส่อยู่กับการเรียนรู้ไม่ละทิ้ง มีใจตั้งมั่น ในการเรียนของตน หรือที่เรียกว่า ไม่ละทิ้งการเรียนกลางคัน ไม่เกิดความเบื่อหน่ายกลางคันมีจิตใจตั้ง มั่น อยู่กับการเรียนของตนเองมากกว่าที่จะทำสิ่งอื่น 4) วิมังสา หมายถึง นักเรียนหมั่นตรวจสอบพิจารณา ไตร่ตรองในการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย เมื่อประสบปัญหาในการเรียนก็พิจารณา ไตร่ตรองถึงเหตุและผลของการเรียนนั้น พร้อมทั้งแก้ไขให้ปัญหานั้นหายไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วได้ด้วยตนเองหรือคำแนะนำของครู ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระจรัสศักดิ์ บุญฤทธิ์

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของโรงเรียนฝางพิทยาคม ในอำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย สามารถนำมาสรุปได้ดังนี้

1. หลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมนำไปสู่ ความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ, มีใจรักในงานที่ทำ ด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยาก บั่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิต ผักเฝ่ ฝ่ายใจรัก ด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั่น ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวนในงานที่ทำ ตีตรอง หาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจากผลการศึกษาหลักการและแนวคิดในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาท ทุก ๆ คน ถ้านำหลักอิทธิบาทไปใช้ จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การทำงานค้าขาย การทำงานอุตสาหกรรม การทำงานเกษตร และการประกอบ อาชีพเครื่องปั้นดินเผา ถ้ามีความตั้งใจทำ ก็มีความสุข ในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจทำ ตั้งใจทำ พอใจในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2. การจัดการเรียนการสอน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย กระบวนการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้กระบวนการกิจกรรมกลุ่มช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้างเป็นนามธรรมและหยุดนิ่งกับที่ให้เป็นการเรียนรู้ที่น่าสนใจโดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป การจัดกระบวนการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกายสติปัญญา อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการใช้กิจกรรมและสื่อการสอนบางประการ เช่น สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น ที่ครูสามารถคิดจัดทำด้วยตนเองได้ จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ทางด้านจริยธรรมเป็นรูปธรรมน่าสนใจขึ้นสอดคล้องกับวัยพัฒนาตนระดับวุฒิภาวะ และความต้องการของนักเรียนแต่

ระดับ หลักอิทธิบาท 4 ว่าด้วยการครองตน ครองคนและครองงาน เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรม 4 ข้อ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร ขันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือความไตร่ตรองหรือทดลอง ผู้บริหารการศึกษาควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อประยุกต์ใช้กับการบริหารงานของสถานศึกษาและการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาร่วมกันส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มได้พัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนกิจกรรมกลุ่ม คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาร่วมกันส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มได้พัฒนาตนเอง เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียน หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมหนึ่งในการบริหารโรงเรียนแล้วก็จะทำให้ผู้บริหารและครูผู้สอนสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การประยุกต์การใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ ของโรงเรียนฝางพิทยาคม ตำบลบ้านฝาง อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเสริมทักษะและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักธรรมที่คอยสกัดกั้นอุปสรรคต่อความสำเร็จและเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการเรียนรู้นักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ฉันทะ คือเป็นเข้าศึกษาด้วยความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่อหน่าย ไม่ท้อถอย มีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีตนรัก จากสิ่งที่ว่าหนักกลายเป็นงานเบา ที่ยากก็กลายเป็นง่าย เช่น การประกวดวาดภาพ “อนาคตของฉัน” นักเรียนรักงานที่ตนได้รับผิดชอบและตั้งใจทำงานจึงได้ผลงานที่ดี ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องานทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจู้จี้ด ไม่ก้าวหน้า

วิริยะ คือ ก่อจิตความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง เช่น นักเรียนมีงานที่ครูผู้สอนสั่งการบ้านแล้วส่งให้ครบตามจำนวน นักเรียนไม่เกียจคร้านต่อหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ ถ้าขาดวิริยะจะทำให้เป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้ามีแต่น้ำค้าง กลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

จิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญญาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันที่ เช่น รู้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการตอบปัญหา เรื่อง “อาเซียน” ในงานExcellent fair ด้วยการใช้อย่างจริงจังทำให้ได้รับรางวัลชนะเลิศ ถ้านักเรียนขาดจิตตะ งานอาจเสียหายได้ง่ายโดยไม่รู้ตัว

วิมังสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาด และทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานถูก ๆ ผิด ๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลา และทำให้ใจเซลา หลักธรรมอิทธิบาท 4 นี้ก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ 1) ทำให้เป็นคนมีนิสัยรักงาน ใฝ่ใจติดตามผลงานอย่างเพิลิดเพิลิน 2) รู้จักรับผิดชอบงานที่ทำด้วยมีระเบียบและสมเหตุสมผล 3) มีประสบการณ์ชัดเจนในกิจกรรมหลายสาขา สามารถแก้ปัญหาได้เฉียบขาด ถูกต้องและรอบคอบ และ 4) ทำให้กิจการซึ่งไม่เหลือบ่ากว่าแรงบรรลุเป้าหมายสำเร็จ คุ่มค่าและทันเหตุการณ์

จากการประยุกต์ใช้หลักธรรมของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ฉันทะ และวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดเห็นและการกระทำภายในสถานการณ์ที่กำหนด ทำให้สมาชิกในกลุ่มมีการวางแผนการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาร่วมกัน เกิดการเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการวิจัยการรับรู้เรื่อง อิทธิบาท 4 กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น/ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. ควรทำการศึกษาการรับรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาของนักเรียน หรือนิสิต/นักศึกษาในระดับต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป
3. ควรทำการวิจัยการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมของนักเรียน นิสิต/นักศึกษาในระดับต่าง ๆ และประชาชนทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2. (2545, 19 ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 119 ตอนที่ 123 ก. หน้า 16-21.
- ทิศนา แหมมณี. (2549). ปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน เรื่องยากที่ทำได้จริง. กรุงเทพฯ: เมธีพิปส์.
- ประเวศ วะสี. (2544). ยุทธศาสตร์ทางปัญญาและการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ปราณี เกื้อทอง. (2545). บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน ศึกษากรณีวัดในอำเภอ ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- พระธรรมปิฎก. (2546). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย เทพแสง. (2544). การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.